

2 – Актуальні проблеми реформування судових і правоохоронних органів, процесуального законодавства

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ВИСНОВКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ З МЕТОЮ ДОВЕДЕННЯ ВИНИ І НЕВИНУВАТОСТІ

Шульженко Ассоль Володимирівна

аспірант ХНУВС,

науковий керівник: Петрова І.А.,

д-р юри д. наук., професор,

головний науковий співробітник ХНДІСЕ

В залежності від суб'єкта, який під час кримінального провадження зацікавлений у призначенні і проведенні судової експертизи, висновки експерта можуть мати на меті підтвердження або спростування інформації про вину конкретної особи, і в залежності від особи, яка виступає ініціатором клопотання перед слідчим суддею, поділяться на висновки сторони обвинувачення, сторони захисту та інших учасників провадження, а саме: висновки за ініціативою підозрюваного (обвинуваченого, підсудного); висновки за ініціативою захисника у стороні захисту; висновки за ініціативою захисника сторони обвинувачення; висновки за ініціативою потерпілого; висновки за ініціативою прокурора (письмові вказівки слідчому); висновки за ініціативою слідчого; висновки за ініціативою суду; висновки за ініціативою інших учасників провадження (цивільний позивач, цивільний відповідач, законний представник тощо).

Так, слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії, серед яких є призначення судової експертизи (ст. 40 КПК України).

Підозрюваний (обвинувачений) має право заявляти клопотання

про проведення слідчих дій (в тому числі і про призначення експертизи – ст. 42 ч.2. п. 12), а його захисник користується процесуальними правами підозрюваного (обвинуваченого) у відповідності до ч.4 ст. 46 КПК України. Також сторона захисту має право залучати експерта на договірних умовах (ст.243 ч.2 КПК України).

Серед обов'язкових для проведення експертиз під час розслідування фактів посягання на життя і здоров'я особи зазначено два види експертиз: встановлення причин смерті, а також встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень (п. 1-2 ч.2. ст.242 КПК України). Також необхідно призначати експертизи у випадку сумнівів в осудності і обмеженої осудності підозрюваної (обвинуваченої) особи, але такий сумнів може виникати під час розслідування злочинів, пов'язаних не тільки із спричиненням тілесних ушкоджень і посяганням на життя і здоров'я.

Тобто встановлення конкретного мотиву вчинення вбивств іноді є обставиною, яка обтяжує покарання, як, наприклад, вчинення злочину з хуліганських мотивів, або вказана точна мета (приховати інший злочин), підтверджена доказами, є складовою суб'єктивної сторони і впливає на тяжкість покарання.

Але мотивація вчинення вбивства може бути і виправдувальною, як, наприклад, під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого, перевищення меж крайньої необхідності (ч.ч. 7-8 ст. 66 КК України).

В ході розслідування вбивств і заподіяння тілесних ушкоджень важливим предметом доказування є мотив, мета і умисел. Потрібно піддавати аналізу саме суб'єктивні ознаки злочину, оскільки саме суб'єктивна сторона складу злочину становить основний критерій розмежування умисного вбивства із злочинами із суміжним складом, зокрема, вбивством через необережність (ст.119 КК України), або умисним заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, яке потягло, як

наслідок, смерть потерпілого (ч.2 ст.121 КК України) [1].

Постанова Пленуму ВС «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 2.02.2003 №2 визначає мотиви вбивства, серед яких корисливий, хуліганський, помста, приховування іншого злочину або полегшення його вчинення. Також Пленум відмежовує за умислом вбивство від заподіяння умисного тілесного ушкодження через суб'єктивне ставлення винного до своїх дій: при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, а при заподіянні умисних тяжких тілесних ушкоджень, які потягли за собою смерть, ставлення винного характеризується необережністю [2],

Суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження характеризується не лише умислом, а і емоційним станом обвинуваченого, який міг впливати на здатність усвідомлення своїх дій і керування ними. Таким емоційним станом може бути сильне душевне хвилювання, спровоковане неправомірними діями потерпілого (образа, знущання, приниження). За заподіяння легкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження в стані сильного душевного хвилювання відповідальність не передбачено. Для визначення самого стану сильного душевного хвилювання передбачено призначення судово психолого-психіатричну експертизу.

Висновки судово-медичних експертиз містять лише медичну оцінку наслідків злочинного діяння при вирішенні питання про доведеність винності особи у злочині, обставин його вчинення, про його кримінально-правову кваліфікацію. Особлива жорстокість, мучення, мордування, катування, знівечення обличчя є категоріями, які знаходяться в компетенції суду [2, п.27].

першочергові слідчі (розшукові) дії пов'язані із слідами, виявленими в ході огляду місця події. Предмети, які містять на собі сліди злочину, труп, знаряддя вбивства, сліди перебування злочинця є предметами

для експертних досліджень, які допомагають отримувати інформацію про мотиви, умисел, мету, обставини, спосіб, особу злочинця, тобто про обставини, які допомагають не тільки встановити винну особу, а й пов'язати докази один з одним, надати версіям напрямок.

Однією з основних першочергових дій є призначення і проведення судово-медичної експертизи. До компетенції судово-медичної експертизи відносяться експертизи трупів у випадках насильницької смерті; експертиза трупів при підозрі застосування насилля або інших обставин, що обумовлюють необхідність такої експертизи; експертизи потерпілих, обвинувачених і інших осіб; експертизи речових доказів; експертизи за матеріалами кримінальних і цивільних справ [3].

Щодо утворення тілесних ушкоджень, існують судово-медичні експертизи, пов'язані з травматологією (дослідження ушкоджень тупими предметами, гострими знаряддями); експертиза вогнестрільних ушкоджень (на тілі і одязі); дослідження асфіксії (визначення задушення руками, зашморгом, закриттям отворів рота і носа); судова токсикологія (діагностика отруєнь); ідентифікація особи померлої людини; ототожнення особи за кістковими залишками.

Ми припускаємо, що у випадку встановлення підозрюваного під час першочергового етапу розслідування, у випадку встановлення у нього психічного захворювання або підстав для визначення вчинення кримінального правопорушення у стані сильного душевного хвилювання, клопотання сторони захисту може стосуватись призначення судово-психіатричної експертизи, а в іншому випадку – комплексної судової психолого-психіатричної експертизи для визначення стану сильного душевного хвилювання. У випадку підтвердження стану неосудності висновком експертів судом буде прийняте рішення про не притягнення до кримінальної відповідальності, або ж про застосування примусових заходів медичного характеру.

Якщо висновком експертів буде підтверджено стан сильного

душевного хвилювання, даний факт при вчиненні вбивства буде розцінюватись як обставина, що пом'якшує покарання, а у випадку спричинення середньої тяжкості і легких тілесних ушкоджень особа може не притягатись до кримінальної відповідальності [4, 105]. Що стосується доведення суб'єктивної сторони вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, може мати місце прямий і непрямий умисел. Особа не усвідомлює суспільно-небезпечного характеру своїх дій внаслідок сильного душевного хвилювання або через те, що знаходиться в стані афекту. Умисел завжди виникає раптово.

Експертизи за фактами вбивств і спричинення тілесних ушкоджень прямо і опосередковано націлені на дослідження суб'єктивної сторони: як через дослідження дієздатності, психологічного стану, так і через слідову картину і виявлені речові докази, які дають уявлення про механізм вчинення злочину.

Використана література.

1. Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Постанова від 3 червня 2016 року м. Київ №3. Про узагальнення практики розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи. <https://radako.com.ua/news/pro-uzagalnennya-praktiki-rozglyadu-kriminalnih-provadzhen-shchodo-zlochiniv-proti-zhittya-i>. (дата звернення: 01.04.2020).
2. Постанова Пленуму ВС «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 2.02.2003 №2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>. (дата звернення: 01.04.2020).
3. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи № 6 від 17.01.1995 р, затверджена наказом ВОЗ України.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>. (дата звернення: 01.04.2020).

4. Кримінальне право України: Загальна та особлива частини: Навч. Посібник . В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський. К.: Істина, 2005, 380 с.

